

Олександр ОВДІН

Національна академія державного управління
при Президентові України

Дніпропетровський регіональний інститут державного управління

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕРЕПИСІВ НАСЕЛЕННЯ У 2011 РОЦІ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Розглядаються особливості поточної статистики та організації переписів населення у 2011 р. у державах-членах Європейського Союзу. Аналізуються типи та основні результати переписів. Визначається значення переписів у дослідженні демографічних процесів.

Ключові слова: державне управління, демографічні процеси, міграція, моніторинг, національна безпека, перепис населення, поточна оцінка чисельності населення, природний приріст населення, статистична установа, типи переписів населення.

Александр Овдин. Особенности организации переписей населения в 2011 году в Европейском Союзе

Рассматриваются особенности поточной статистики и организации переписей населения в 2011 г. в государствах-членах Европейского Союза. Анализируются типы и основные результаты переписей. Определяется значение переписей в исследовании демографических процессов.

Ключевые слова: государственное управление, демографические процессы, миграция, мониторинг, национальная безопасность, перепись населения, текущая оценка численности населения, естественный прирост населения, статистическое учреждение, типы переписей населения.

Olexander Ovdin. Features of population censuses in 2011 in the European Union

The peculiarities of the population statistics and population censuses in 2011 in the European Union are considered. The typology of censuses and their main results are analyzed. The role of censuses in analyzing demographic processes are conducted.

Key words: public administration, demographic processes, migration, monitoring, national security, population census, population estimate, natural increase of population, statistics agency, type of censuses.

У ХХІ ст. під час демографічних та соціально-економічних змін регулярно отримання об'єктивної статистичної інформації набуває особливо великого значення. У грудні 2013 р. повинен відбутися Другий всеукраїнський перепис, у ході якого буде зібрано основні дані щодо чисельності та структури населення, етнічних, мовних, освітніх, соціально-економічних характеристик, які мають активно використовуватися науковцями, державними та громадськими діячами [3]. Необхідно зазначити, що проведення Другого всеукраїнського перепису населення відкладалося вже двічі. На жаль, це не викликало майже жодної реакції громадськості (крім фахівців-експертів). Навіть

поширюються думки, що традиційний перепис в умовах появи реєстрів населення стає непотрібним, що поточний статистичний облік дозволяє обійтися без «зайвих витрат» [1].

У даному контексті заслуговує на увагу сучасний зарубіжний досвід. Переписи населення в державах-членах ЄС відбулися у 2011 р. Це на два роки раніше, ніж планується в нашій країні. Україна не встигла провести даний захід одночасно з іншими європейськими країнами, проте отримала можливість урахувати новітні тенденції організації переписів.

Дані проблеми розглядалися в працях багатьох українських та російських учених, перш за все демографів та економістів, зокрема І. Прибиткової, Ю. Муромцевої, М. Клупта, В. Стешенко, С. Піскунова, В. Піскунова та ін. Проте результати переписів населення ЄС 2011 р. тільки починають надходити до науковців. Вони є надзвичайно цікавими і, що важливо, подекуди суттєво відрізняються від того оцінювання статистичних служб, яким раніше оперували вчені. Відповідно, виникає потреба в нових дослідженнях. Ґрунтовний аналіз результатів – справа найближчого майбутнього, й подана публікація є однією з перших у даному напрямі.

Метою нашої статті є дослідження переписів населення 2011 р. та визначення їх ролі в моніторингу демографічних процесів у країнах-членах ЄС.

Передусім необхідно зазначити, що ЄС на сьогодні є одним з найбільш щільно заселених великих регіонів світу. За повідомленнями європейського статистичного відомства у 2009 р. народився 500-мільонний мешканець, а станом на 1 січня 2011 р. населення співтовариства становило 502,5 млн. Важливо підкреслити, що з самого початку європейської інтеграції і до нашого часу народжуваність завжди переважала смертність, а природний приріст відповідно був позитивним. Народжуваність в Європі дійсно не є високою, проте її показники в новому столітті характеризуються стабільністю. Водночас виникло інше потужне джерело збільшення кількості населення – міжнародна міграція. Наприклад, у 2010 р. природний приріст населення становив 514 тис. осіб, а міграційний – 824 тис. [7]. Цілком очевидним є те, що суттєва частина іммігрантів потрапляє до ЄС нелегально. Її достатньо важко відстежити методами поточного статистичного обліку. Однак існують великі диспропорції в доходах у межах самого співтовариства. Поступова лібералізація ринку праці Євроспільноти для громадян країн-новачків (тих, що приєдналися до ЄС у 2004 та 2007 рр.) обумовила появу в мешканців колишніх держав-членів соціалістичного табору нової привабливої перспективи – переїзду до так званої Старої Європи. Тому на порядку денному постали питання більш чіткого визначення кількості мешканців не лише в ЄС у цілому, але й у розподілі цього населення між державами-членами. Відповідно, значно підвищилося значення

перепису населення, заходу, який мав дати відповідь на ряд демографічних питань.

У 2008 р. Європейським парламентом та Радою ЄС було прийнято регламент № 763/2008, яким затверджено основні принципи проведення наступних переписів населення. Важливе значення мало визначення єдиного року проведення перепису. Уперше в історії Євроспільноти з'явилась можливість отримати загальну демографічну картину [6]. Проте необхідно підкреслити, що даним регламентом не було уніфіковано методик організації переписів, навпаки підкреслювалась повага до національної специфіки. Якщо роком перепису було визначено 2011, то кожна держава мала можливість самостійно встановлювати конкретну дату організації даного заходу [6].

Більшість держав-членів ЄС провела попередній перепис населення у 2001 р., що вплинуло на рішення Європарламенту провести наступний саме у 2011 р. Тим самим витримати рекомендований ООН 10-річний проміжок часу між переписами (табл. 1). Водночас у деяких державах ці заходи відбувались зовсім не так регулярно. Наприклад, у Швеції був взагалі пропущений раунд переписів 2000 р. (заходи, які проходили у 1995 – 2004 рр.), та, як наслідок, інтервал становив 21 рік [13]. З іншого боку, є країни які проводили переписи набагато частіше. Наприклад, в Ірландії та на Мальті вже відбулися переписи раунду 2010 р. (відповідно у 2006 та 2005 рр.), що не завадило цим країнам взяти участь і у європейському переписі. Щоправда Ірландія й раніше проводила дані заходи один раз на п'ять років, тому на 2011 р. перепис було заплановано незалежно від регламенту ЄС [13].

Із 27 держав ЄС переписи відбулися у 26 державах саме у 2011 р. Єдиним винятком стала Франція. Це пов'язано з особливістю національного статистичного обстеження [4].

У Французькій республіці, починаючи з 2004 р., проводиться так званий перманентний перепис. Усі невеликі муніципалітети країни (із кількістю мешканців не більш ніж 10 тис. осіб) розділено на 5 груп. Кожного року в одній з них проводиться загальний перепис. У всіх більш великих муніципалітетах щорічно відбувається вибіркове обстеження, яке охоплює 8 % житлових одиниць. Як наслідок, за 5 послідовних років вдається переписати все населення маленьких муніципалітетів та 40 % населення великих, що разом становить близько 70 % мешканців країни. На думку організаторів, цього достатньо для отримання надійної інформації на низовому рівні. Загальні результати такого перепису формуються на основі розрахунків середніх, які щорічно уточнюються [4].

На нашу думку, можна виділити п'ять основних типів перепису населення (серед тих, що практикуються в державах-членах ЄС). У 17 державах з 27 проводиться звичайний перепис населення, коли всі мешканці мають відповісти на ряд питань у запропонованій анкеті (табл. 2). Зауважимо, що в 10 із цих 17 країн водночас існують і реєстри населення, що не примусило їх відмовитися від традиційного заходу [4].

Періодичність переписів населення у державах-членах ЄС

Держава	Дата перепису раунду 2010 р. *	Дата попереднього перепису	Інтервал (років)
Австрія	31 жовтня 2011 р.	15 травня 2001 р.	10
Бельгія	1 січня 2011 р.	1 жовтня 2001 р.	9
Болгарія	1 лютого 2011 р.	1 березня 2001 р.	10
Велика Британія	27 березня 2011 р.	29 квітня 2001 р.	10
Греція	10 травня 2011 р.	18 березня 2001 р.	10
Данія	1 січня 2011 р.	1 січня 2001 р.	10
Естонія	31 грудня 2011 р.	31 березня 2000 р.	12
Ірландія	1 квітня 2011 р.	23 квітня 2006 р.	5
Іспанія	1 листопада 2011 р.	1 листопада 2001 р.	10
Італія	23 жовтня 2011 р.	21 жовтня 2001 р.	10
Кіпр	1 жовтня 2011 р.	1 жовтня 2001 р.	10
Латвія	1 березня 2011 р.	31 березня 2001 р.	10
Литва	5 квітня 2011 р.	6 квітня 2001 р.	10
Люксембург	1 лютого 2011 р.	15 лютого 2001 р.	10
Мальта	21 листопада 2011 р.	27 листопада 2005 р.	6
Нідерланди	1 січня 2011 р.	1 січня 2001 р.	10
Німеччина	9 травня 2011 р.	30 вересня 1995 р.	16
Польща	1 квітня 2011 р.	20 травня 2002 р.	9
Португалія	21 березня 2011 р.	12 березня 2001 р.	10
Румунія	22 жовтня 2011 р.	18 березня 2002 р.	10
Словаччина	14 травня 2011 р.	25 травня 2001 р.	10
Словенія	1 січня 2011 р.	31 березня 2002 р.	9
Угорщина	1 жовтня 2011 р.	1 лютого 2001 р.	11
Фінляндія	1 січня 2011 р.	31 грудня 2000 р.	10
Франція	1 січня 2006 р.	8 березня 1999 р.	7
Швеція	31 грудня 2011 р.	1 листопада 1990 р.	21
Чехія	25 березня 2011 р.	1 березня 2001 р.	10

* у табл.1 вказано перший день перепису; у випадку, якщо він тривав довше, то респонденти були зобов'язані подавати дані станом саме на 00 годин 00 хвилин першого дня анкетування (померлі протягом перепису мали реєструватися як живі, народжені не реєструвалися).

«Традиційний» у даному випадку не означає нехтування новітніми технологіями. Наприклад, у країнах Балтії кожен може вільно обирати, чи буде він чекати співробітника статистичної установи вдома, чи

**Класифікація переписів населення 2011 р.
у державах-членах ЄС**

Тип перепису	Держави
1. Традиційний суцільний перепис населення	Болгарія, Велика Британія, Греція, Ірландія, Італія, Іспанія, Кіпр, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Португалія, Румунія, Словаччина, Угорщина, Чехія, Естонія
2. Поєднання суцільного перепису та вибіркового обстеження із даними реєстрів населення	Бельгія, Німеччина, Польща
3. Поєднання вибіркового обстеження із даними реєстрів населення	Нідерланди, Словенія
4. Перепис на основі реєстрів населення	Австрія, Данія, Швеція, Фінляндія
5. Перманентний перепис	Франція

самостійно пройде перепис через мережу Інтернет (е-перепис). В Естонії 62 % мешканців країни обрали саме цей шлях проходження перепису (серед молоді цей показник досягав майже 75 %). Тим самим у маленькій балтійській країні було встановлено своєрідний рекорд у Європі. Сама анкета пропонувалась виключно в електронному вигляді (у випадку якщо людина проходила перепис із допомогою обліковця, останній просто заносив необхідні дані в ноутбук) [12].

Існують також і принципово інші типи переписів населення (див. табл. 2). Зокрема у Бельгії, Німеччині, Польщі, Нідерландах та Словенії дані переписів поєднуються із даними реєстрів населення, при цьому в останніх двох країнах взагалі відмовились від суцільного опитування та провели лише вибіркоче обстеження. Наприклад, у Польщі суцільне обстеження було доповнено вибірковим (а також даними 27 реєстрів, які ведуть 15 різних державних установ) [4].

Іншу групу становлять такі держави, як Австрія, Данія, Швеція та Фінляндія. Фактично там весь перепис заснований не на анкетах респондентів, а на даних, які отримуються з реєстрів населення (скандинавські країни запровадили реєстри раніше за інших, і там вони відрізняються надзвичайною деталізованістю). Відповідно, дані переписів у цій групі майже не відрізняються від даних поточного обліку населення [13].

Як згадано вище, у переважній більшості держав ЄС перепис населення був традиційним та дозволив суттєво уточнити кількість мешканців країн, однак інформація щодо даних німецької статистичної установи до сих пір не оприлюднена.

З поданої інформації стосовно 16 країн ЄС лише на Кіпрі переписом зафіксовано суттєво більшу кількість мешканців (5 %), ніж раніше оцінювала місцева статистична установа (табл. 3). Взагалі з даного переліку зрозуміло, що в 6 державах за переписом зафіксовано більше

населення, ніж за оцінками. У 10 – навпаки, воно виявилось меншим, ніж оцінювалося.

Розходження між переписною та оціночною чисельністю населення у державах-членах ЄС (2011 р.)

Держава	Чисельність населення		Різниця між даними перепису та поточною оцінкою (%)
	за даними поточної статистики (тис.)	за даними переписів населення (тис. осіб)	
Болгарія	7 505	7 365	- 2
Велика Британія	62 436	63 182	+ 1
Греція	11 330	10 815	- 5
Естонія	1 317	1 294	- 2
Ірландія	4 480	4 588	+ 2
Іспанія	46 153	46 816	+ 1
Італія	60 626	59 434	- 2
Кіпр	803	840	+ 5
Латвія	2 230	2 070	- 7
Литва	3 245	3 054	- 6
Польща	38 200	38 512	+ 1
Португалія	10 637	10 562	- 1
Румунія	21 414	19 043	- 11
Словаччина	5 435	5 397	- 1
Угорщина	9 986	9 938	0
Чехія	10 533	10 562	0

Сумний антирекорд установила Румунія, у якій недорахували 11 % населення [11]. У Латвії цей показник становить 7 %, у Литві – 6 %, у Греції – 5 % [8; 9; 14]. Необхідно звернути увагу, що в останній із названих держав демографи прогнозували зворотну ситуацію. Проте економічна криза вочевидь скоротила імміграцію та прискорила еміграцію з країни, у тому числі незареєстровану місцевою статслужбою (останні події навколо острова Кіпр можуть також змінити надзвичайно благополучну демографічну ситуацію, визначену переписом 2011 р.).

Також надходять перші дані щодо кількості наших співвітчизників у країнах традиційної української трудової еміграції (ще не отримано інформацію з Німеччини, Великої Британії та деяких інших держав) (табл. 4). Необхідно зауважити, що дані, подані в табл. 4, набагато краще корелюються з офіційною інформацією Держстату України, ніж з оцінками аналітиків. Офіційна статистика категорично спростовує інформацію, яка подається у вітчизняній пресі щодо «мільйонів українців» (називались цифри – 4, 5 і навіть 6 млн) – резидентів Євроспільноти [2]. Наприклад, в Іспанії було зафіксовано лише 84 тис. громадян України, тоді як марокканців більше ніж 500 тис. та 140 тис. китайців. Можна зробити висновок, що певна частина наших заробітчан ухилилася від участі в переписі, проте важко пояснити, чому тоді інші іноземці не змогли цього зробити. Усього іспанські обліковці зарахували у своїй країні 5,6 млн іноземців [10].

Таблиця 4

Кількість громадян України в окремих державах-членах ЄС згідно з даними перепису 2011 р.

Держава	Чисельність громадян України (тис. осіб)	Місце української громади серед інших спільнот іноземців
Італія	223,8	4
Чехія	117,8	1
Іспанія	84,1	15
Португалія	33,8	3
Польща	7,0	1

Якщо вірити даним європейського перепису населення, то найбільше громадян України мешкає в Італії, а найбільшу частку населення вони становлять у Чеській республіці – приблизно 1,1 % від загальної кількості населення цієї країни. А у чеській столиці (м. Прага) громадяни України становлять близько 4 % мешканців [5].

Дослідження результатів переписів населення ЄС 2011 р. дозволяє зробити висновок щодо необхідності збереження таких заходів у сучасному світі. Тільки переписи населення повністю охарактеризують українське суспільство. На нашу думку, Україна повинна орієнтуватись на досвід переважної більшості держав євроспільноти, які проводять перепис населення традиційного типу. Проте також необхідно вивчати можливості застосування під час організації цього заходу новітніх технологій, у тому числі електронного перепису. Щоправда використати їх скоріше за все вдасться не у 2013 р., а лише під час проведення наступного, Третього всеукраїнського перепису населення. Цьому повинно сприяти й становлення громадянського суспільства, адже

перепис у безпаперовій формі вимагає надзвичайно високого рівня довіри населення до влади (щоб усунути будь-які спекуляції щодо можливих фальсифікацій).

У подальшому у ЄС переписи населення мають відбуватися один раз на десять років. Цій міжнародній нормі доречно слідувати й Україні, хоча європейська інтеграція нашої держави може поставити зобов'язання проведення Третього всеукраїнського перепису населення вже у 2021 р., тобто скоротити інтервал. Проте інтервал не повинен перевищуватися.

Досвід країн Центрально-Східної Європи свідчить, що перепис населення може принести не зовсім приємну інформацію щодо більш стрімкого скорочення кількості мешканців країни, ніж це прогнозувалося раніше. Але негативна інформація теж є надзвичайно потрібною в контексті розробки стратегії демографічного розвитку, удосконалення системи пенсійного забезпечення тощо. Ефективний моніторинг демографічних процесів стане запорукою успішного розвитку нашої держави.

Список використаних джерел

1. В Україні в 2013 году пройдет перепись населения // УНІАН-економіка. – 27 квіт. 2012 р. – Режим доступу : www.economics.unian.net/rus/detail/123203.
2. По экспертным данным, за рубежом работают 4 млн 500 тыс. украинцев. – Режим доступу : www.rus.newsru.ua/finance/09apr2008/rubeg.html.
3. Програма Всеукраїнського перепису населення. – Режим доступу : www.ukrcensus.gov.ua/ukr/notice/news.php.
4. Щербакова Е. На начало 2011 года население Европейского союза составило 502,5 миллиона человек / Е. Щербакова. – Режим доступу : www.demoscope.ru/weekly/2011/0471/barom01.php.
5. Census of Population and Housing 2011: Basic final results. Tab. 8.2. Population by citizenship and by regions // Czech Statistical Office. – Access mode : www.czso.cz.
6. EU legislation on the 2011 Population and Housing Censuses. Explanatory Notes // Eurostat. – Access mode : www.ec.europa.eu/eurostat.
7. Marcu M. Population grows in twenty EU Member States / Monica Marcu / Eurostat. – Statistics in focus. – 38/2011. – Access mode : www.ec.europa.eu/eurostat.
8. On Population Census 2011 // Central Statistical Bureau of Latvia: newsrelease. – Access mode : www.csb.gov.lv/en/statistikas-temas/population-census-2011-33604.html.
9. Population Census 2011 Results // Central Statistical Bureau of Latvia: newsrelease. – Access mode : www.csb.gov.lv/en/statistikas-temas/population-census-2011-key-indicators-33613.html.
10. Population and Housing Censuses 2011 // INE. – Press release. – Access mode : www.ine.es.
11. Press release on the provisional results of the 2011 Population and Housing Census. – Access mode : www.insse.ro/cms/rw/pages/listaArhivaCom.en.do.
12. Statistical database: Population // Statistics Estonia. – Access mode :

www.pub.stat.ee/px-web.2001/I_Databas/Population/03VITAL_EVENTS/03VITAL_EVENTS.asp.

13. **Statistics** Division // Demographic Statistics Section United Nations. – Access mode : www.unstats.un.org/unsd/demographic/sources/census/censusdates.htm.

14. **The Population** and Housing Census in Lithuania is over // SL press release. – Access mode : www.stat.gov.lt/en.

Надійшла до редколегії 02.04.13

УДК 35

Сергій КВІТКА

Національна академія державного управління

при Президентові України

Дніпропетровський регіональний інститут державного управління

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ БІЗНЕСУ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО АКТОРА

Розглядаються найбільш поширені наукові концепції взаємодії влади та бізнесу. Аналізуються основні досягнення й недоліки теоретико-методологічних підходів до вивчення бізнесу як політичного актора.

Ключові слова: держава, групи інтересів, групи тиску, корпоратизм, плюралізм.

Сергей Квитка. Теоретико-методологические подходы к изучению бизнеса как социально-политического актера

Рассматриваются наиболее распространенные научные концепции взаимодействия власти и бизнеса. Анализируются основные достижения и недостатки теоретико-методологических подходов к изучению бизнеса как политического актера.

Ключевые слова: государство, группы интересов, группы давления, корпоратизм, плюрализм.

Serhii Kvitka. Theoretical and methodological approaches to the study of business as a social and political actor

The most common scientific concepts of interaction between government and business are considered. The main achievements and shortcomings of theoretical and methodological approaches to the study of business as a political actor are analyzed.

Key words. government, interest groups, pressure groups, corporatism, pluralism.

Роль, яку бізнес відіграє в житті сучасного суспільства, не могла не привернути до нього пильної уваги з боку наукового співтовариства і перш за все представників наук з державного управління. Ця тема набула особливої актуальності з активізацією участі України в глобалізаційних процесах та посиленням ролі держави в соціально-економічному житті суспільства. Некерований розвиток бізнесу почав гальмувати подальший прогрес країни й суперечити загальносвітовим тенденціям у цій сфері.

© Квітка С. А., 2013

Тож, на нашу думку, вивчення феномену співпраці та партнерства влади та бізнесу в сучасних умовах є нагальною проблемою, тим більше що в «західній» науці вже нагромаджена чимала теоретична база з цього питання. Оскільки глибокий аналіз взаємодії держави та бізнесу в Україні тільки починається, теоретико-методологічні підходи до цього питання, які вже напрацьовані у світі, можуть стати основою для подальших досліджень українських особливостей цього феномену.

На сьогодні існує достатньо широкий спектр наукових публікацій, який охоплює різні управлінські аспекти взаємодії держави та бізнесу. Головною теоретичною базою є роботи закордонних авторів, таких як Г. Уілсон, Дж. Бьюкенен, С. М. Липсет, К.-Р. Сен, Д. Ч. Торрес, А. Ослунд, Ф. А. фон Хайек, Р. Френк, А. Етциони, Т. Эггертссон, Р. Адамс, Г. Джордан, Р. Адамс, К. Поланья, М. Джонстон та ін. Специфіка міжсекторального соціального партнерства, соціальна відповідальність бізнесу та його політичних інтересів, інші теоретичні та методологічні аспекти вивчення ролі бізнесу як політичного актора розкриті в дослідженнях українських та російських учених Л. Абалкіна, В. Велкова, С. Перегудова, А. Гельмана, С. Караганова, Г. Клейнера, В. Супян, В. Макарова, А. Шохіна, В. Радаєва, Ф. Шамхалова та ін.

Мета статті – визначити основні теоретико-методологічні підходи до вивчення бізнесу, які сформувалися в наукових концепціях Європи та США у ХХ ст. і є актуальною базою для продовження досліджень у цьому напрямі в Україні. Незважаючи на різноманіття думок стосовно цього питання, серед науковців існує єдиний погляд на те, що державне управління в соціально-економічній сфері в сучасному світі неможливе без урахування діяльності та впливу бізнесових структур як політичних акторів.

Серед великої кількості наукових підходів до вивчення бізнесу як соціально-політичного актора ми зупинимось на тих, які сьогодні є найбільш визнаними та застосовуються під час аналізу та в дослідженнях взаємодії влади та бізнесу.

Концепція «індустріальних відносин» розглядає систему влада-бізнес як мінливу матрицю узгоджуваних взаємодій між державою, роботодавцями та профспілками на рівні фірм і галузей. Держава і бізнес разом з профспілками беруть участь у виробленні й застосуванні правил, мета яких – зберегти мир, регулювати суперечки й генерувати передбачуваність. У цьому підході враховується те, що існує обмежений набір видів діяльності, які постійно необхідно здійснювати, щоб координувати роботу в індустріальних суспільствах. Як наслідок вони набувають форми, приблизно схожої в усіх суспільствах, що перебувають на аналогічній стадії розвитку. Зазначимо, що таких країн стає дедалі менше й Україна переходить від «індустріальної» до «постіндустріальної» стадії розвитку.

Концепція індустріальних відносин головним стрижнем суспільно-політичних та соціально-економічних відносин вбачає питання інтересів, влади, контролю та конфліктів, які є основою трудових відносин. При